

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Radovana Suchánka a soudců Vojtěcha Šimíčka a Jiřího Zemánka (soudce zpravodaj) mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků o ústavní stížnosti stěžovatele **C. R. K.**, právně zastoupeného JUDr. Athanassiosem Pantazopoulosem, advokátem, se sídlem Slavíkova 19, Praha 2, proti rozsudku **Krajského soudu v Brně** ze dne 16. 9. 2014, č. j. 20 Co 499/2014-134, a proti rozsudku **Městského soudu v Brně** ze dne 17. 7. 2014, č. j. 40 Nc 2505/2014-109, za účasti Krajského soudu v Brně a Městského soudu v Brně, jako účastníků řízení,

t a k t o :

I. Rozsudkem Krajského soudu v Brně ze dne 16. 9. 2014, č. j. 20 Co 499/2014-134, a rozsudkem Městského soudu v Brně ze dne 17. 7. 2014, č. j. 40 Nc 2505/2014-109, bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces zaručené v článku 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 16. 9. 2014, č. j. 20 Co 499/2014-134, a rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 17. 7. 2014, č. j. 40 Nc 2505/2014-109, se ruší.

O d ů v o d n ě n í :

I.

Argumentace stěžovatele

1. Ústavní stížností, doručenou Ústavnímu soudu dne 27. 11. 2014, která po formální stránce splňuje náležitosti požadované zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí, neboť jimi bylo zasaženo do jeho ústavně zaručených práv zakotvených v čl. 11, čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), a v čl. 6 a 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.
2. Stěžovatel v ústavní stížnosti vyjadřuje svůj nesouhlas s tím, že soudy České republiky v jeho věci nerespektovaly závěry nařízení Vrchního soudu v Londýně ze dne 19. 2. 2014, ve kterém se uvádí, že od 24. - 25. 11. 2013 zadržuje matka nezletilého J. K. (dále také jen „matka dítěte“ nebo „matka“) neoprávněně nezletilého N. (M.) K. (dále jen „dítě“) na území České republiky, zároveň byla

matce stanovena povinnost navrátit dítě zpět do Velké Británie, a to nejpozději do 16:00 hod. dne 5. 3. 2014, a nerespektovaly dále ani příkaz téhož soudu k bezodkladnému navrácení dítěte do Velké Británie ze dne 19. 3. 2014. Tato rozhodnutí soudy České republiky ignorovaly, nekontaktovaly ani Úřad pro mezinárodní soudnictví ve věcech rodiny pro Anglii a Wales, jak bylo citovaným rozhodnutím nabídnuto. Stěžovatel zdůrazňuje, že poslední společné bydliště rodičů a dítěte bylo na adrese XX Velká Británie, a to do 22. 11. 2013, kdy odcestovala matka s dítětem do České republiky, přičemž stěžovateli oznámila dobu návratu na období 24. - 25. 11. 2013. V tomto období však matka spolu s dítětem návrat nerealizovala. Vzhledem ke shora uvedenému porušila matka podstatným způsobem právo péče stěžovatele o dítě tím, že se nenavrátila spolu s dítětem do místa jejich společného bydliště, které bylo zároveň obvyklým bydlištěm dítěte, a došlo tím ke splnění podmínky pro nařízení bezodkladného navrácení dítěte do místa jeho bydliště ve smyslu čl. 12 Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí ze dne 25. 10. 1980 (č. 34/1998 Sb., dále jen „Haagská úmluva“). Stěžovatel nesouhlasí se závěrem soudu prvního stupně, že není důvod, aby bylo dítě vytrženo z výchovného prostředí u matky, která tuto péči od jeho narození nepřetržitě zajišťovala, vyjma krátkého období v časovém úseku od 28. 6. 2013 do 22. 11. 2013. Stěžovatel nikdy nežádal, aby bylo dítě vytrženo z výchovného prostředí matky, naopak je ochoten zajistit ubytování matky v domě, kde žijí také rodiče stěžovatele. Stěžovatel je lékař, pracuje v nemocnici a je připraven a schopen se o syna postarat. Stěžovatel je přesvědčen, že pobyt dítěte ve Velké Británii splňuje předpoklady pro jeho klidnou výchovu a jeho vývoj, domov a zajištění. Matka svým jednáním, kdy bez souhlasu stěžovatele neoprávněně zadržuje dítě na území České republiky, naplnila zákonné znaky protiprávního zadržování dětí ve smyslu čl. 1 Haagské úmluvy, pro jejíž aplikaci jsou dány i další podmínky, neboť bylo porušeno právo péče stěžovatele o dítě. Navrácení dítěte do místa jeho obvyklého bydliště pro něj v žádném případě nezakládá nebezpečí, ani duševní újmu, popř. nesnesitelnou situaci [čl. 13 písm. a) Haagské úmluvy], neboť stěžovatel o dítě pečoval a zabezpečoval jeho potřeby od jeho narození. Stěžovatel má proto za to, že jsou v jeho případě splněny předpoklady pro aplikaci příslušných ustanovení Haagské úmluvy o navrácení dítěte do místa jeho obvyklého bydliště.

II.

Vyjádření účastníků a dalších vyzvaných

3. Ve smyslu § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu umožnil Ústavní soud účastníkům řízení i matce dítěte J. K., aby se vyjádřili k ústavní stížnosti.
4. Městský soud v Brně ve vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že jeho příslušnost byla v předmětném řízení založena čl. 12 Haagské úmluvy, který stanoví, že příslušný orgán nařídí bezodkladné navrácení dítěte, jestliže dítě bylo protiprávně přemístěno nebo zadrženo podle čl. 3 Haagské úmluvy. Pokud se jedná o příkazy Vrchního soudu v Londýně ze dne 19. 2. 2014 a 19. 3. 2014, podle kterých má matka dítě u sebe v České republice ode dne 25. 11. 2013 nezákonně, těchto jednání se odpůrkyně J. K. nezúčastnila, ani jí tato rozhodnutí nebyla doručena způsobem, který stanoví nařízení Rady (ES) č. 1393/2007, o doručování soudních a mimosoudních písemností ve věcech občanských a obchodních. Na základě těchto skutečností tak nelze tato rozhodnutí považovat za vykonatelná na území

České republiky, a to ani za situace, kdy byla soudem původu vydána dle čl. 39 nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 osvědčení o vykonatelnosti předmětných příkazů. Krajský soud v Brně odkázal v plném rozsahu na odůvodnění svého napadeného rozsudku, v němž označil soud prvního stupně za plně autonomní a rozhodnutí britského soudu za nikoliv prejudiciální.

5. Matka dítěte žádost o vyjádření k ústavní stížnosti v místě svého trvalého pobytu nepřevzala, proto jí bylo doručováno postupem podle § 49 odst. 4 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, o tom byla uvědomena výzvou vyvěšenou na úřední desce Ústavního soudu. Vzhledem ke skutečnosti, že stěžovatelka nevyužila možnosti nechat se v řízení zastupovat advokátem, přestože o povinnosti být v řízení před Ústavním soudem zastoupen advokátem byla poučena, nemohlo s ní být jednáno jako s vedlejší účastnicí řízení.
6. Na žádost Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil taktéž Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, který uvedl, že ve smyslu ustanovení čl. 2 odst. 4 nařízení Rady (ES) č. 2201/2003, o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000 (dále jen „Nařízení“), je možno rozhodnutí vydaná v dané věci Vrchním soudem v Londýně uznat a vykonat na území České republiky v souladu s ustanovením čl. 21 a násl. Nařízení. Pokud tedy chtěl stěžovatel postupovat cestou řízení o uznání a výkonu rozhodnutí, měl možnost se obrátit na místně příslušný soud České republiky s fakultativním návrhem na vydání rozhodnutí o uznání, s návrhem na prohlášení rozhodnutí za vykonatelné, a konečně s návrhem na výkon rozhodnutí. Stěžovatel naproti tomu postupoval cestou podání návrhu na navrácení nezletilého a obrátil se v souladu s ustanovením § 479 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, na místně příslušný Městský soud v Brně, jehož mezinárodní příslušnost je založena ustanovením čl. 11 Haagské úmluvy. Úkolem návratového soudu nebylo uznat a prohlásit za vykonatelná rozhodnutí britského soudu, nýbrž komplexně posoudit, zda byly naplněny podmínky protiprávního zadržení dítěte dle ustanovení čl. 3 Haagské úmluvy, což učinil, když rozhodnutí britského soudu při nezávislém posuzování místa obvyklého bydliště zhodnotil a vzal je v úvahu v kontextu s důkazy, které provedl, a jednotlivě a ve vzájemné souvislosti s ostatními vyhodnotil.
7. Ústavní soud zaslal uvedená vyjádření stěžovateli, aby se k nim mohl vyjádřit. Ve své replice se stěžovatel opětovně odvolal na výroky a odůvodnění nařízení jednání Vrchního soudu v Londýně ze dne 19. 2. 2014 a příkaz téhož soudu k navrácení nezletilého do Velké Británie ze dne 19. 3. 2014, ve kterém se mimo jiné hovoří o možné spolupráci s Úřadem pro mezinárodní soudnictví ve věcech rodiny pro Anglii a Wales, který však ani Městský soud v Brně ani Krajský soud v Brně nekontaktovaly a nespolupracovaly s Vrchním soudem ve Velké Británii, přestože věděly, že tam byla vydána pravomocná a vykonatelná rozhodnutí. Právě v tomto postupu spatřuje stěžovatel porušení svého práva na spravedlivý proces. Stěžovatel nesouhlasí také s vyjádřením Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí, a zdůrazňuje, že skutečnosti, že nezletilý má obvyklé bydliště ve Velké Británii, a britské soudy jsou příslušné a mají pravomoc ve věci jednat, a že matka

protiprávně přemístila nezletilého, jsou ve výroku rozhodnutí a nikoli v odůvodnění, a jsou proto závazné.

III.

Rekapitulace obsahu spisu

8. Z obsahu spisu Městského soudu v Brně sp. zn. 40 Nc 2505/2014, který si Ústavní soud vyžádal, vyplývají následující skutečnosti. Návrhem ze dne 11. 4. 2014 se stěžovatel domáhal u Městského soudu v Brně s odvoláním na Haagskou úmluvu vydání rozhodnutí o navrácení nezletilého dítěte do Velké Británie. Rozsudkem Městského soudu v Brně ze dne 17. 7. 2014, č. j. 40 Nc 2505/2014-109, byl návrh stěžovatele zamítnut. Rozsudek soudu prvního stupně napadl stěžovatel odvoláním, o kterém rozhodl Krajský soud v Brně rozsudkem ze dne 16. 9. 2014, č. j. 20 Co 499/2014-134, tak, že napadený rozsudek potvrdil.

IV.

Postup Ústavního soudu při posouzení ústavní stížnosti

9. Podle ustanovení § 44 zákona o Ústavním soudu nebyl-li návrh mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků usnesením odmítnut, nařídí Ústavní soud ústní jednání, lze-li od tohoto jednání očekávat další objasnění věci. Za splnění podmínek daných tímto zákonným ustanovením rozhodl o věci Ústavní soud s upuštěním od ústního jednání.
10. Ústavní soud posuzoval ústavní stížnost z hlediska kompetencí daných mu Ústavou, tj. z pozice soudního orgánu ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy České republiky, dále jen „Ústava“), který není další instancí v systému obecného soudnictví (čl. 91 Ústavy), není soudem nadřízeným obecným soudům, a obdobně orgánům veřejné moci, a jako takový je oprávněn do jejich rozhodovací pravomoci zasahovat pouze za předpokladu, že nepostupují v souladu s právy obsaženými v hlavě páté Listiny [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy]. S ohledem na zjištěné skutečnosti Ústavní soud dospěl k závěru, že k výše uvedenému porušení práv obsažených v Listině, opravňující zásah Ústavního soudu, došlo.

V.

Právní úprava podmínek navrácení dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí

11. Základní pravidla pro neprodlené navrácení dítěte přeshraničně neoprávněně odebraného nebo zadržného, včetně možnosti odmítnout jeho navrácení ve zvláštních, rádně odůvodněných případech, jsou upravena v Haagské úmluvě, která je součástí právního řádu České republiky podle čl. 10 Ústavy. Obvyklým výchozím fakultativním postupem je žádost nositele rodičovské odpovědnosti podaná k určenému ústřednímu orgánu státu původu, popř. státu, v němž se dítě nachází, o pomoc při zajištění návratu dítěte cestou smírného řešení na bázi dobrovolnosti. Rodič ze státu původu se může také obrátit přímo na soud ve státě, kde dítě je. Ve smyslu čl. 34 Haagské úmluvy tato úmluva není na překážku použití jiného mezinárodního ujednání mezi jejími smluvními stranami podporujícího jí sledovaný účel. Takovým ujednáním je Nařízení, přímo použitelné v rámci právního řádu České republiky na základě čl. 10a Ústavy, které respektuje účinnost Haagské úmluvy ve vztazích mezi členskými státy Evropské

unie (čl. 62 odst. 2) a podle čl. 60 písm. e) má ve věcech tímto Nařízením upravených přednost před Haagskou úmluvou. Hlavní „přidanou hodnotou“, kterou Nařízení doplňuje Haagskou úmluvu, je přímá spolupráce mezi správními a soudními orgány členských států Evropské unie v rámci evropského prostoru svobody, bezpečnosti a práva, založená na sdílení ve své podstatě srovnatelných hodnot a na vzájemné důvěře, která umožňuje, aby soudní rozhodnutí o navrácení dítěte, osvědčené v členském státě původu, se uznávalo a bylo vykonatelné v dožádaném státě bez dalšího řízení a možnosti námitek, přičemž důvody pro neuznání by měly být omezeny na nezbytné minimum (body 17, 21, 23 a 24 preambule). Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, pak v ustanoveních § 478 – 491 stanoví zvláštní procesní pravidla pro postup při vnitrostátním zajišťování této mezinárodní spolupráce správních a soudních orgánů.

12. Cílem Haagské úmluvy je chránit děti před škodlivými účinky protiprávního přemístění nebo zadržování a stanovit postupy k zajištění bezodkladného návratu do státu jejich obvyklého bydliště, jakož i zajistit ochranu práva styku s nimi a odradit od šíření mezinárodních únosů dětí jakožto hlavních obětí traumat způsobených protiprávním přemístěním nebo zadržováním [srov. rozsudky Evropského soudu pro lidská práva (dále také jen „ESLP“) ve věci *Maumousseau a Washington proti Francii* č. 39388/05 ze dne 6. 12. 2007, § 69 a ve věci *Macready proti České republice* č. 4824/06, č. 15512/08 ze dne 22. 10. 2010, § 62]. Haagská úmluva jako celek spočívá na jednoznačném odsouzení jevu neoprávněných přemístění a zadržování dětí. Skutečnou obětí únosů je totiž dítě samotné, které trpí náhlým narušením své stability, traumatickou ztrátou rodiče, který zajišťoval jeho výchovu, nejistotou a frustrací spojenou s nutností přizpůsobit se cizímu jazyku, neznámým kulturním podmínkám, učitelům, příbuzným (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 3. 2008 sp. zn. 30 Cdo 5473/2007).
13. V kontextu řízení upraveného Haagskou úmluvou je tedy prvořadým hlediskem zájem dítěte, s kterým je neodmyslitelně spjato právo dítěte nebýt přemístěno od jednoho rodiče a nebýt zadržováno druhým rodičem. Děti totiž nemohou být považovány za vlastnictví rodičů, ale musí být k nim přistupováno jako k individuům s vlastními právy a potřebami (srov. rozsudek ESLP ve věci *Maumousseau a Washington proti Francii* č. 39388/05 ze dne 6. 12. 2007, § 68). Zájem dítěte je utvářen dvěma aspekty. Jednak si udržet rodinné vazby, tedy vše musí směřovat k zachování osobních vazeb, není-li rodinné prostředí zvláště nevhodné, jednak moci se vyvíjet ve zdravém prostředí, kdy rodič není oprávněn k opatřením, která by poškodila zdraví a vývoj dítěte (srov. rozsudky ESLP ve věci *Neulinger a Shuruk proti Švýcarsku* č. 41615/07 ze dne 6. 7. 2010, § 136 a ve věci *Sneersome a Campanella proti Itálii* č. 14737/09 ze dne 12. 7. 2011, § 85). Zájem dítěte má podle své povahy a závažnosti převážet nad zájmy rodiče, ačkoli zájmy rodičů, zejména právo na pravidelný kontakt s dítětem, zůstávají relevantním hlediskem při vyvažování dotčených zájmů (srov. rozsudek ESLP ve věci *Neulinger a Shuruk proti Švýcarsku* č. 41615/07 ze dne 6. 7. 2010, § 134).
14. Proto podle čl. 12 prvního pododstavce Haagské úmluvy, který je základním pravidlem pro režim bezodkladného návratu mezinárodně unesených dětí, platí: „Jestliže dítě bylo protiprávně přemístěno nebo zadrženo podle článku 3 a v den

zahájení řízení před soudním nebo správním orgánem smluvního státu, v němž dítě je, uplynulo období kratší jednoho roku ode dne protiprávního přemístění nebo zadržení, nařídí příslušný orgán bezodkladné navrácení dítěte.“ Podle čl. 3 Haagské úmluvy pak „Přemístění nebo zadržení dítěte se považuje za protiprávní, jestliže a) bylo porušeno právo péče o dítě, které má osoba, instituce nebo kterýkoliv jiný orgán buď společně, nebo samostatně, podle právního řádu státu, v němž dítě mělo své obvyklé bydliště bezprostředně před přemístěním nebo zadržením, b) v době přemístění nebo zadržení bylo toto právo skutečně vykonáváno, společně nebo samostatně, nebo by bylo takto vykonáváno, kdyby nedošlo k přemístění či zadržení. Právo péče o dítě uvedené v písmenu a) může vyplývat zejména ze zákonů nebo ze soudního nebo správního rozhodnutí nebo z dohody platné podle právního řádu daného státu.“ Tomuto terminologickému vymezení odpovídá v čl. 2 odst. 11 Nařízení pojem „neoprávněné odebrání nebo zadržení“, jímž se tu rozumí „[o]debrání nebo zadržení dítěte,

a) kterým je porušováno právo péče o dítě vyplývající ze soudního rozhodnutí, ze zákona nebo z právně závazné dohody podle právních předpisů členského státu, ve kterém mělo dítě své obvyklé bydliště bezprostředně před odebráním nebo zadržením,

a

b) za předpokladu, že v době odebrání nebo zadržení bylo skutečně vykonáváno právo péče o dítě, ať společně nebo samostatně, nebo by toto právo bylo vykonáváno, kdyby k odebrání nebo zadržení nedošlo. Péče o dítě se považuje za vykonávanou společně v případě, kdy podle rozhodnutí nebo ze zákona jeden z nositelů rodičovské zodpovědnosti nemůže rozhodnout o místě bydliště dítěte bez souhlasu jiného nositele rodičovské zodpovědnosti.“

15. „Právo péče o dítě“ podle čl. 5 písm. a) Haagské úmluvy zahrnuje zejména právo určit místo pobytu dítěte.
16. Pojem „obvyklé bydliště dítěte“, který má význam jako hraniční určovatel pro stanovení neoprávněnosti, resp. protiprávnosti takového jednání, resp. pro mezinárodní příslušnost soudu, povolaného o této otázce rozhodnout, však Haagská úmluva ani Nařízení výslovně nedefinují. Výklad kritérií vhodných k určení obvyklého bydliště pro účely použití čl. 8 a 10 Nařízení (upravujících obecně příslušnost soudu ve věcech rodičovské zodpovědnosti, resp. zvláštní příslušnost v případech únosu dítěte) podal Soudní dvůr Evropské unie (dále jen „Soudní dvůr“) v rozsudku ze dne 22. 12. 2010 ve věci C-497/10 PPU v řízení o předběžné otázce z podnětu žádosti britského soudu, v němž uplatnil interpretační vodítko podle bodu 12 preambule, reflektované už v jeho dřívějším rozsudku ve věci C 523/07 A, jímž je nejlepší zájem dítěte, zejména blízkost soudu jeho obvyklému bydlišti. Jelikož Nařízení neobsahuje výslovný odkaz na právo členských států, Soudní dvůr vyložil tento pojem autonomním a jednotným způsobem pro celou Evropskou unii s přihlédnutím k souvislostem příslušných ustanovení Nařízení a jeho cíli. V rozsudku Soudní dvůr uvedl, že „*obvyklé bydliště odpovídá místu, které vykazuje určitou míru integrace dítěte v rámci sociálního a rodinného prostředí. (...) Vnitrostátnímu soudu přísluší určit obvyklé bydliště dítěte s přihlédnutím ke všem konkrétním skutkovým okolnostem v každém jednotlivém případě*“ (bod 56). Tento výklad ale podal ve skutkovém

kontextu, v němž bylo dítě přemístěno z místa svého obvyklého bydliště do jiného členského státu Evropské unie zákonným způsobem.

17. Podle čl. 14 Haagské úmluvy *„Při zjišťování, zda došlo k protiprávnímu přemístění nebo zadržení podle článku 3, soudní nebo správní orgány dožadovaného státu mohou bez dalšího přihlédnout k právu a soudním nebo správním rozhodnutím formálně uznávaným nebo neuznávaným ve státě obvyklého bydliště dítěte, aniž by přistoupily k zvláštnímu řízení ohledně důkazů tohoto práva nebo o uznání cizích rozhodnutí, jehož by se jinak použilo.“* Podle čl. 15 Haagské úmluvy pak *„Soudní nebo správní orgány smluvního státu mohou, dříve než nařídí návrat dítěte, požadovat, aby navrhovatel získal od orgánu státu obvyklého bydliště dítěte rozhodnutí nebo jiné zjištění, že přemístění nebo zadržení bylo protiprávní podle článku 3 Úmluvy, pokud takové rozhodnutí či zjištění je možno v tomto státě získat. Ústřední orgány smluvních států pomohou navrhovateli v mezích možností získat takové rozhodnutí nebo zjištění.“*
18. Povinnost nařídít navrácení dítěte podle čl. 12 Haagské úmluvy neplatí, jestliže osoba, domáhající se návratu, ve skutečnosti nevykonávala právo péče o dítě v době jeho přemístění nebo zadržení, s přemístěním nebo zadržením souhlasila, či se s ním později smířila, nebo je vážné nebezpečí, že návrat by dítě vystavil fyzické nebo duševní újmě nebo je jinak dostal do nesnesitelné situace; při hodnocení těchto okolností musí soudní a správní orgány přihlédnout k informacím o sociálním postavení dítěte poskytnutým ústředním orgánem nebo jiným příslušným orgánem obvyklého bydliště dítěte (čl. 13). Návrat dítěte může být odmítnut také pro rozpor se základními zásadami dožadovaného státu o ochraně lidských práv a základních svobod (čl. 20).
19. Nařízení rozšiřuje pravidla Haagské úmluvy, týkající se řízení o navrácení dítěte, o jednotné procesní instituty mezinárodní soudní příslušnosti, uznání a výkonu rozhodnutí mezi členskými státy Evropské unie.
20. Především z čl. 11 odst. 1 Nařízení vyplývá, že o vydání rozhodnutí o navrácení dítěte na základě Haagské úmluvy může osoba domáhající se svého práva péče o dítě požádat v kterémkoliv členském státě Evropské unie, jehož orgány jsou podle tohoto Nařízení příslušné. Pokud podle odst. 6 soud státu, v němž se dítě nachází, výjimečně vydá rozhodnutí o nenavrácení z důvodů uvedených v čl. 13 Haagské úmluvy, musí ihned zaslat opis svého rozhodnutí ústřednímu orgánu státu, v němž dítě mělo obvyklé bydliště bezprostředně před únosem. Vysoká priorita nápravy následků únosu je pak patrná i z ustanovení čl. 11 odst. 8 Nařízení, podle něhož i každé následné rozhodnutí vydané příslušným soudem (rozuměj: jiného státu, než ve kterém se dítě nachází), a nařizující navrácení dítěte, je vykonatelné v souladu s podmínkami vykonatelnosti podle tohoto Nařízení.
21. Podle čl. 10 Nařízení jsou v případech únosu dítěte soudy členského státu, ve kterém mělo dítě obvyklé bydliště bezprostředně před svým neoprávněným odebráním nebo zadržením, mezinárodně příslušné do doby, kdy dítě získá obvyklé bydliště v jiném členském státě, a přitom osoba, mající právo péče o dítě, dá dodatečně souhlas k odebrání či zadržení, nebo si dítě po nejméně ročním pobytu v tomto státě ve svém novém prostředí zvyklo, a tato osoba nepožádala u příslušných orgánů státu nového bydliště dítěte o jeho navrácení.

22. Pro případ konfliktu mezinárodní soudní příslušnosti ukládá čl. 19 Nařízení překážku litispendence (soud, u něhož bylo řízení zahájeno později, řízení přeruší, resp. se prohlásí nepřislušným ve prospěch soudu, který zahájil řízení jako první), jejíž důsledky Soudní dvůr rozvedl v rozsudku C-497/10 PPU (bod 71): rozhodnutí soudu státu, v němž se dítě nachází, a kterým byla podle Haagské úmluvy zamítnuta žádost o bezodkladné navrácení dítěte na území, pro něž je dána příslušnost soudu jiného státu, nemá žádný vliv na rozhodnutí posléze uvedeného soudu, které má být v tomto jiném státě vydáno v řízení ve věcech rodičovské zodpovědnosti, zahájeném dříve a stále probíhajícím.
23. Obecná ustanovení Nařízení pro uznávání a výkon rozhodnutí ve věcech rodičovské zodpovědnosti (kapitola III oddíly 1-3) ukládají soudu dožádaného členského státu (uvedenému v seznamu spravovanému Evropskou komisí) uznávat rozhodnutí vydaná ve státě původu bez zvláštního řízení (čl. 21), přičemž mezi taxativními důvody neuznání je pouze veřejný pořádek dožádaného státu či nepřítomnost strany, která nebyla řádně vyrozuměna o zahájení řízení v zemi původu, a nemohla být vyslechnuta [čl. 23 písm. a), c), d)]; *přezkoumávání příslušnosti soudu země původu a přezkoumávání rozhodnutí ve věci samé je zakázáno* (čl. 24, 26 a 31); proti rozhodnutí o návrhu na prohlášení vykonatelnosti lze podat opravný prostředek.
24. Zvláštní ustanovení Nařízení pro vykonatelnost rozhodnutí nařizujícího navrácení dítěte podle čl. 11 odst. 8 (kapitola III oddíl 4) stanoví, že takové rozhodnutí „*se uznává a je vykonatelné v jiném členském státě bez nutnosti prohlášení vykonatelnosti a bez možnosti námítky proti uznání rozhodnutí, pokud bylo rozhodnutí osvědčeno v členském státě původu*“ (čl. 42 odst. 1) na žádost zúčastněné strany (čl. 39) za podmínky, že odpůrce dostal příležitost být vyslechnut [čl. 42 odst. 2 písm. b)].

VI.

Vlastní posouzení ústavní stížnosti

25. V nyní projednávané věci české soudy rozporovaly otázku místa obvyklého bydliště dítěte, a to z důvodu střídavého pobytu matky a dítěte na území České republiky a Velké Británie. K tomu přistupuje okolnost, že matka se v době před narozením dítěte, v době jeho narození i po dobu tří měsíců po porodu zdržovala v České republice. Obecné soudy provedly za účelem zjištění skutkového stavu ohledně naznačené otázky dokazování, z něhož učinily závěr, že dítě nemělo ke dni 25. 11. 2013, kdy bylo dle tvrzení stěžovatele neoprávněně zadrženo v České republice, místo obvyklého bydliště na území Velké Británie. Soud prvního stupně, shodně jako odvolací soud, který ohledně výkladu pojmu „obvyklého bydliště“ co do otázky míry integrace dítěte v rámci sociálního a rodinného prostředí poukázal na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, podrobně rozvedl, po jaké časové úseky se matka s dítětem zdržovala v České republice, a dovodily, že se matka nedopustila neoprávněného přemístění nezletilého M. do České republiky, neboť její pobyt s ním ve Velké Británii měl spíše charakter návštěv stěžovatele. Obecné soudy vycházely při svém rozhodování ze zjištění, že manželství rodičů neplnilo svou běžnou funkci, dítě nemělo nikdy své obvyklé bydliště na území Velké Británie, neboť rodina nežila od narození dítěte ve

stabilní domácnosti, matka měla již před jeho narozením zajištěno v Praze odpovídající bydlení, dítě bylo od narození v péči dětského praktického lékaře na území České republiky, matka poskytovala dítěti nepřetržitou péči, do Londýna jezdila s dítětem s jedinou výjimkou na návštěvy zpravidla nepřesahující dobu jednoho měsíce. Odvolací soud v odůvodnění svého rozhodnutí zdůraznil, že přemístění nebo zadržení dítěte se považuje za protiprávní tehdy, pokud jím dojde k porušení práva péče o dítě, které má osoba, instituce nebo kterýkoliv jiný orgán podle právního řádu státu, v němž mělo dítě své obvyklé bydliště bezprostředně před přemístěním nebo zadržením, to však pouze za předpokladu, že toto právo péče o dítě bylo v době přemístění nebo zadržení skutečně vykonáváno, nebo by bylo takto vykonáváno, kdyby nedošlo k přemístění nebo zadržení. Odvolací soud se v této otázce ztotožnil se závěrem soudu prvního stupně, když taktéž dovodil, že dítě nemělo ke dni 25. 11. 2013, tedy ke dni, kdy mělo být neoprávněně zadrženo v České republice, místo obvyklého bydliště na území Velké Británie.

26. Z výše uvedeného je zřejmé, že obecné soudy, v rozporu s čl. 42 odst. 1 Nařízení, odmítly bez dalšího uznat a vykonat rozhodnutí britského soudu o bezodkladném navrácení dítěte, založené na neoprávněnosti přemístění dítěte z místa obvyklého bydliště ve Velké Británii do České republiky a jeho zadržení na českém území, osvědčené tímto soudem poté, co si ověřil, že odpůrkyně v řízení dostala podle odst. 2 písm. b) příležitost být vyslechnuta, a naopak dospěly k závěrům zcela opačným, tedy že k neoprávněnému přemístění a zadržení dítěte ve smyslu Haagské úmluvy nedošlo, protože jsou oprávněny o žádosti stěžovatele o navrácení dítěte rozhodnout zcela autonomně.
27. Předně je třeba souhlasit se stěžovatelem v tom, že jak Městský soud v Brně, tak Krajský soud v Brně, nerespektovaly příkaz Vrchního soudu v Londýně, senátu pro rodinné právo, ze dne 19. 3. 2014, ve kterém se konstatuje, že stěžovatel má právo péče o dítě dle čl. 3 (správně čl. 5) Haagské úmluvy, nezletilý zůstane a bude pobývat na území Anglie a Walesu, neboť nezletilý zde má skutečný pobyt, který získal krátce po datu 12. 12. 2011, a od té doby jej nikdy neztratil, nezletilý byl převezen do České republiky svou matkou J. K. dne 22. 11. 2013 s tím, že bylo dohodnuto, že bude vrácen do Anglie nejpozději 24. - 25. 11. 2013, matka však nezletilého v tomto termínu nevrátila a následkem toho jej zadržuje v České republice nezákonně. Vrchní soud v Londýně proto příkazuje okamžitě vrátit nezletilého na území Anglie a Walesu. Závěrem uvádí, že upozornění pro letiště a přístavy a veškerá příkazová a zákazová ustanovení obsažená v soudním příkazu pro letiště a přístavy ze dne 10. 2. 2014 se ponechávají v účinnosti, dokud nebude rozhodnuto jinak.
28. Ústavní soud má za to, že konstatoval-li Vrchní soud v Londýně ve svém rozhodnutí ze dne 19. 3. 2014, že nezletilý má na území Anglie a Walesu skutečný pobyt, který získal krátce po datu 12. 12. 2011, od té doby jej nikdy neztratil a jeho přemístění do České republiky dne 22. 11. 2013 bylo proto protiprávní, představují taková zjištění Vrchního soudu v Londýně, jakožto soudu členského státu Evropské unie příslušného ve věci rodičovské zodpovědnosti podle čl. 8 odst. 1 Nařízení a současně příslušného ve věci únosu dítěte podle čl. 10, překážku pro meritorní přezkum této otázky ze strany soudů České republiky. Opačný postup pak zcela popírá zásadu vyjádřenou v bodu 21 preambule Nařízení, podle níž „uznání a výkon rozhodnutí vydaných v členském státě by měly být založeny

na zásadě vzájemné důvěry a důvody pro neuznání by měly být omezeny na nezbytné minimum“, která má svůj normativní výraz v ustanoveních čl. 24, čl. 26 a čl. 31 odst. 3 shora citovaných, zakazujících v souvislosti s uznáním a výkonem rozhodnutí soudu země původu v jiných členských státech přezkum jeho příslušnosti a obsahový přezkum rozhodnutí ve věci samé. Vykonávací řízení se sice řídí právem dožádaného státu (čl. 47 odst. 1), rozhodnutí vydané soudem jiného členského státu a osvědčené v souladu s čl. 42 odst. 1 se ale vykoná v dožádaném státě za stejných podmínek, za jakých by bylo v tomto členském státě vykonáno, kdyby v něm bylo i vydáno (čl. 47 odst. 2). „Zásada vzájemné důvěry“, která prolíná předpisy formujícími evropský justiční prostor, „zde dosáhla zatím nejvyšší míry, neboť příslušné orgány v členském státě výkonu již nemohou podmínky vykonatelnosti žádným způsobem přezkoumat a jsou povinny rozhodnutí automaticky přiznat stejné právní účinky, jaké jsou přiznávány domácím rozhodnutím. Osvědčení přiznává rozhodnutí vykonatelnost ve všech členských státech (...) Osvědčení tak plně odpovídá volnému pohybu rozhodnutí v rámci členských států, jakožto jednomu z politických cílů Evropského společenství.“ [Zavadilová, M., Komentář k Nařízení o uznávání rozhodnutí ve věcech manželských („Brusel II bis“) (2201/2003/ES), Wolters Kluwer, dostupný na: ASPI-Server osnt 1:6665). Proto ani zpochybnění závěru, podle něhož Vrchní soud v Londýně má za to, že žalované (odpůrkyni) byl dne 21. 2. 2014 e-mailem řádně doručen soudní příkaz dostavit se na jednání nařízené na 19. 3. 2014, nebylo přípustné. Neúčast matky dítěte na tomto jednání, jež z tohoto důvodu nemohla být vyslechnuta, nebyla tedy překážkou vydání rozsudku pro zmeškání Vrchním soudem v Londýně, ani jeho vykonatelnosti na území České republiky, a nezakládala mezinárodní příslušnost Městského soudu v Brně ve věci s plnou autonomií rozhodnout na základě samostatně provedeného dokazování, jak tvrdil odvolací soud. Jelikož stěžovatel uplatnil u českého obecného soudu rozhodnutí o navrácení nezletilého, osvědčené britským soudem v období kratším jednoho roku ode dne protiprávního přemístění a zadržení, není ani z tohoto titulu namístě závěr o mezinárodní příslušnosti českého soudu, zpochybňující jeho povinnost rozhodnout o bezodkladném navrácení nezletilého (srov. analogicky usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 3. 2015, sp. zn. 21 Cdo 4909/2014). Z vyžádaného soudního spisu taktéž není zřejmé, že by obecné soudy splnily svou povinnost uloženou jim čl. 11 odst. 6 Nařízení, který stanoví, že pokud soud vydá rozhodnutí o nenavrácení na základě čl. 13 Haagské úmluvy, musí ihned, přímo či prostřednictvím svého ústředního orgánu, zaslat opis soudního rozhodnutí o nenavrácení a příslušných písemností, zejména přepisu výslechnů učiněných před soudem, příslušnému soudu nebo ústřednímu orgánu členského státu, ve kterém mělo dítě obvyklé bydliště bezprostředně před svým neoprávněným odebráním nebo zadržením, a to v souladu s vnitrostátním právem. Soud musí obdržet všechny uvedené písemnosti do jednoho měsíce ode dne rozhodnutí o nenavrácení. K závěru o navrácení dětí podle čl. 11 odst. 8 Nařízení v takovém případě dospěl i Nejvyšší soud v usnesení ze dne 27. 1. 2015 (sp. zn. 30 Cdo 1994/2013), byť jen v *obiter dictu*, jelikož se skutkově jednalo o situaci „v obráceném gardu“.

29. Rozhodnutí Vrchního soudu v Londýně ze dne 19. 3. 2014, ukládající povinnost bezodkladného navrácení dítěte do Velké Británie, které je předpokladem (svého druhu předběžným opatřením) pro zahájení řízení u tohoto soudu o úpravě práva péče o dítě a práva styku s dítětem mezi stěžovatelem a matkou dítěte, mohla

matka dítěte případně ovlivnit předtím, než došlo dne 2. 4. 2014 k jeho osvědčení, neboť proti osvědčení už opravný prostředek podat nelze (čl. 43 odst. 2 Nařízení). Této možnosti ale nevyužila. Žádný prostor k tomu však už neměla poté, kdy stěžovatel podal v České republice návrh na vydání rozhodnutí o navrácení nezletilého dítěte do Velké Británie.

30. Výše citované závěry soudů České republiky stran obvyklého bydliště dítěte, soudní příslušnosti a vykonatelnosti rozhodnutí britského soudu, nelze proto mít – s ohledem na shora uvedená ústavněprávní východiska, vyplývající ze závazků České republiky podle dotčených mezinárodních smluv a práva Evropské unie – za ústavně souladné.

V.

Závěr

31. Ústavní soud uzavírá, že postupem prvostupňového i odvolacího soudu bylo v projednávané věci porušeno ústavně zaručené právo stěžovatele na spravedlivý proces, neboť mu bylo zabráněno, aby jeho věc byla projednána stanoveným postupem u nezávislého a nestranného soudu. Jak již přitom Ústavní soud uvedl ve svém nálezu ze dne 25. 9. 1997, sp. zn. IV. ÚS 114/96 (N 114/9 SbNU 7), právo plynoucí z čl. 36 odst. 1 Listiny, totiž právo na řádný a spravedlivý proces, zahrnuje v sobě nejen právo na spravedlivý způsob vedení procesu, ale také právo na trvání procesu až do jeho ukončení zákonem předpokládaným způsobem.
32. Ústavní soud proto aniž by se zabýval meritem věci, jehož projednání náleží obecným soudům, ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 16. 9. 2014, č. j. 20 Co 499/2014-134, a rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 17. 7. 2014, č. j. 40 Nc 2505/2014-109, zrušil.

P o u č e n í : Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 8. září 2015

Radovan Suchánek, v. r.
předseda senátu

Za správnost vyhotovení: H. Kyprová